

klimat to temat!

**przewodnik dla młodzieży po kampaniach
i debatach w ramach programu
„Klimat to temat!”**

Niniejszy materiał został przygotowany w ramach programu „Klimat to temat!”, którego organizatorem jest Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Program jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej.

Strona internetowa programu:

www.ekologia.ceo.org.pl/klimat-to-temat

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa

tel. 22 825 05 50

www.ceo.org.pl

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie: <https://ekologia.ceo.org.pl/klimat-to-temat/materialy/przewodnik-dla-mlodziezy-o-kampaniach-i-debatach>

Warszawa 2019

Autorki: Marta Jackowska-Uwadizu

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 3.0 Polska (CC BY-NC-SA 3.0 PL) z wyłączeniem materiałów opatrzonych informacją o prawach autorskich (więcej o wolnych licencjach: <http://creativecommons.pl/>).

Drodzy Uczniowie, Drogie Uczennice!

Jest nam bardzo miło, że bierzecie udział w programie „Klimat to temat!” i angażujecie się w działania na rzecz klimatu.

Jak wiecie, mamy obecnie do czynienia ze zjawiskiem zmiany klimatu. Wciąż jednak nie wszyscy zdają sobie sprawę z przyczyn, skutków i konsekwencji tej zmiany. Wy dowiedzieliście się już na lekcjach, czym jest klimat i co wpływa na to, że się zmienia. Teraz możecie stać się orędownikami i orędowniczkami tej sprawy, przygotowując i prowadząc kampanie informacyjno-edukacyjne i debaty na temat zmiany klimatu.

To trudne zadanie (ponieważ sam temat jest trudny), dlatego chcemy Wam w tym pomóc. Oddajemy w Wasze ręce przewodnik, który będzie Was wspierał na poszczególnych etapach prowadzenia szkolnych inicjatyw edukacyjnych dotyczących klimatu. Mamy nadzieję, że przygotowany przez nas przewodnik pomoże Wam w realizacji Waszych pomysłów. Warto spróbować, ponieważ dzięki tym kampaniom i debatom będziecie uczestniczyć w życiu społeczności lokalnych i włączycie się w działania w skali krajowej, a nawet międzynarodowej – bo zmiana klimatu jest wyzwaniem globalnym, które dotyka każdego z nas.

Życzę Wam powodzenia i determinacji w dążeniu do pozytywnych zmian w Waszym otoczeniu!

*Koordynatorka programu „Klimat to temat!”
Marta Jackowska-Uwadizu*

Dlaczego zajmujemy się klimatem?

Program „Klimat to temat!” jest odpowiedzią na obecne wydarzenia na świecie, w kraju i w Waszych miejscach zamieszkania. Klimat zmienia się na naszych oczach. Wasz udział w programie i podejmowane przez Was działania są ważne i stanowią krok ku wprowadzaniu pozytywnych zmian. Dlaczego warto przeprowadzić kampanie i debaty na rzecz klimatu?

Porozumienie Paryskie

W 2015 roku w Paryżu 195 państw podpisało porozumienie stanowiące globalną umowę określającą szczegółowe cele walki ze zmianą klimatu. Założenia umowy wdrażane będą od 2020 roku. Podstawą porozumienia jest *Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu* (ang. *United Nations Framework Convention on Climate Change*, w skrócie UNFCCC). Jej głównym celem jest ustabilizowanie koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie, który nie powodowałby niebezpiecznych zmian w systemie klimatycznym. W czasie ostatniego Szczytu Klimatycznego ONZ (COP24 – *Conference of Parties*, czyli Konferencja Stron), który w odbył się w Katowicach w dniach 3-14 grudnia, wypracowano Pakiet Katowicki, który wskazuje dalszą drogę wdrażania postanowień Porozumienia Paryskiego. Wskazuje się w nim pilną potrzebę zwiększenia przez wszystkich ambicji w polityce klimatycznej, aby zapewnić najwyższy możliwy stopień adaptacji do zmiany klimatu i ograniczenia jej skutków. Pokazuje też konieczność zwiększenia finansowania, dostępu do technologii i wsparcia przez kraje globalnej Północy dla krajów globalnego Południa.

Cele Zrównoważonego Rozwoju

Jako uczestnicy i uczestniczki programu „Klimat to temat!”, którzy zdecydowali się przeprowadzić kampanie na rzecz klimatu, staliście się również rzecznikami i rzeczniczkami realizowania Celów Zrównoważonego Rozwoju. **Czym są te Cele?**

We wrześniu 2015 roku w Nowym Jorku odbył się Szczyt Zrównoważonego Rozwoju, na którym społeczność międzynarodowa przyjęła nowy plan rozwoju świata do 2030 roku: *Agendę na rzecz zrównoważonego rozwoju*. Jest to wizja budowy lepszego świata z korzyścią dla wszystkich ludzi. Nowa Agenda zawiera 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju i 169 zadań do zrealizowania. Ochrona klimatu jest jednym z Celów Zrównoważonego Rozwoju (to Cel 13: Działania w dziedzinie klimatu), ale jest też powiązana z innymi Celami. Jakimi? To zależy od Was! Poszukajcie ich sami i podzielcie się z nami w Waszych relacjach. Dzięki realizacji kampanii dotyczących tematyki ochrony klimatu sami przyczyniacie się do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju i promujecie je wśród uczniów i uczennic Waszej szkoły, nauczycieli i nauczycielek, a także osób z Waszego otoczenia.

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Więcej o Celach Zrównoważonego Rozwoju znajdziecie na stronie: <https://globalna.ceo.org.pl/scenariusze-i-gry/cele-zrownowazonego-rozwoju>

Dni tematyczne

W czasie trwania programu pojawia się przynajmniej kilka dobrych okazji do przeprowadzenia Waszych działań. To dni tematyczne, które co roku obchodzone są w całym kraju a nawet na świecie. Są to: Dzień Ziemi (22kwietnia), Dzień bez Śmiecenia (11 maja) i Światowy Dzień Środowiska (5 czerwca). Program „Klimat to temat!” daje Wam możliwość włączenia się w działania w czasie tych dni i możliwość połączenia sił różnych zespołów projektowych. Wasze kampanie będziecie mogli promować na specjalnym wydarzeniu na Facebooku [@edukacja.globalnaCEO](https://www.facebook.com/edukacja.globalnaCEO) oraz na stronie [ekologia.ceo.org.pl](https://www.ekologia.ceo.org.pl).

Z myślą o nas samych!

Najważniejszym powodem, dla którego realizujecie kampanie i debaty, jesteście Wy sami. Zmiana klimatu dotyka bowiem również Was, Waszych bliskich, kolegów i koleżanki. Angażując się w działania, stajecie się częścią światowych wydarzeń, które wpływają na ograniczenie skutków zmiany klimatu. Ponadto uczycie się planowania i przeprowadzania działań, co pomoże Wam w przyszłości w innych projektach – szkolnych, ale też osobistych.

Dlaczego projekty uczniowskie?

Uczenie metodą projektu ma na świecie ugruntowaną pozycję. W Polsce od lat jest propagowane przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w szkołach. W ramach projektu uczniowie i uczennice zespołowo planują działania w celu rozwiązania konkretnego problemu za pomocą różnych metod. Projekty mogą być prowadzone w ramach jednego lub kilku przedmiotów. Problem, którym się zajmiecie, powinniście zdefiniować samodzielnie, tak aby był dla Was interesujący, a jego rozwiązanie było wyzwaniem.

Szukając samodzielnie rozwiązania problemu, zdobycie nową wiedzę i nowe umiejętności, a grupowa praca nad projektem i publiczna prezentacja jego efektów dają Wam szansę rozwinięcia umiejętności pracy zadaniowej, w tym: planowania, współpracy, komunikacji, prezentacji i samooceny.

Angażując się w działania na rzecz społeczności szkolnej, lokalnej czy ogólnoswiatowej, zbudujecie swoje poczucie odpowiedzialności, ale też zauważycie możliwości działania. Dzięki takiemu podejściu zobaczycie, że każdy z Was może zmieniać świat na lepsze.

Praktyczne wskazówki z zakresu realizacji projektu edukacyjnego:

1. Budowanie grupy

Zbierzcie grupę chętnych uczniów i uczennic, którzy chcą wspólnie przeprowadzić kampanię. Pamiętajcie, że rolą nauczyciela lub nauczycielki jest wspieranie Waszej grupy – wprowadzenie Was w temat, zapoznanie z danymi, poradzenie, jak podzielić się na grupy i pomoc na każdym etapie. To jednak Wasz projekt i nikt nie powinien wyręczać Was w realizacji poszczególnych zadań. Ustalcie, gdzie i kiedy będziecie się spotykać oraz wyznaczcie termin pierwszego spotkania.

2. Analiza sytuacji

Na pierwszym spotkaniu przeanalizujcie sytuację. Klimat zmienia się na całym świecie, również w Waszym otoczeniu. Zaobserwujcie, co dzieje się w okolicy, jakie problemy się pojawiają, co jest ważne dla mieszkańców i mieszkank Waszego miasta lub wsi. Porozmawiajcie o tym, co Wy sami zauważacie i co jest dla Was ważne. Wybierzcie najważniejszy aspekt i realnie oceńcie szansę na realizację działań z nim związanych. Może mieszkacie w rejonie rolniczym? Sprawdźcie, jak zmiana klimatu oddziałuje na sektor rolniczy. Czy w Waszej okolicy znajduje się działająca kopalnia? Jeśli tak, dowiedzcie się, jak jej obecność wpływa na klimat. Czy z okien widzicie kominy fabryczne? Co produkują miejscowe firmy? Może ma to bezpośredni wpływ na zmianę klimatu?

3. Zebranie informacji

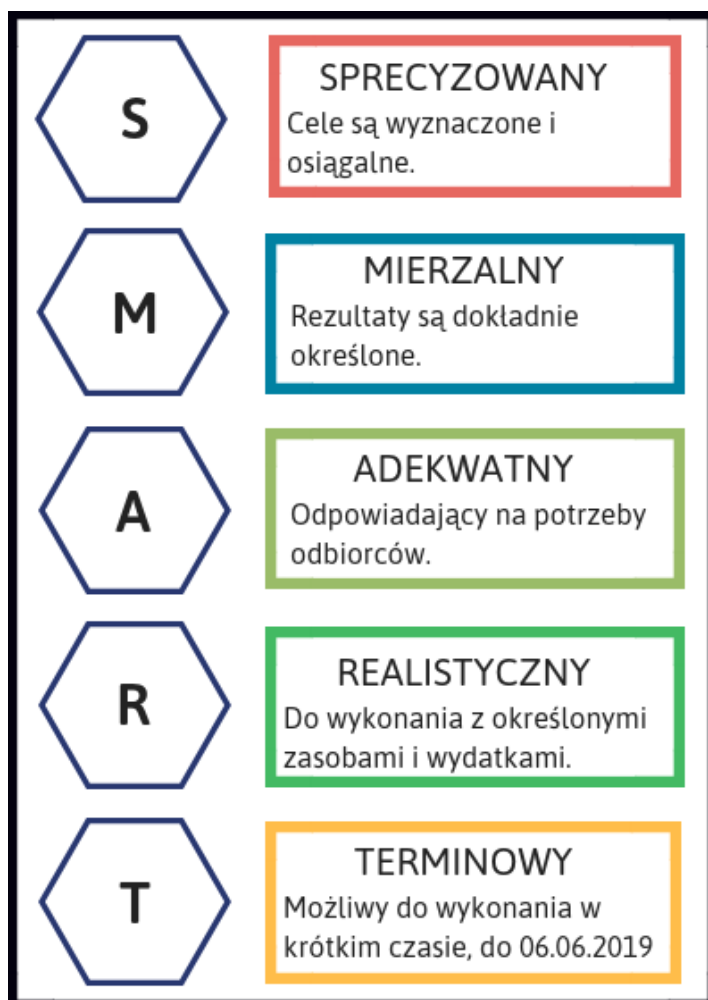
Zbierzcie informacje na wybrany temat. Od tego zależy, jak rzetelni i wiarygodni będziecie. Zastanówcie się, kogo możecie spytać, gdzie znaleźć informacje oraz ekspertów i ekspertki. Informacje o klimacie znajdziecie w stacjach meteorologicznych, urzędach gminy i starostwach powiatowych. Może w Waszej okolicy działają jakieś organizacje zajmujące się zmianą klimatu? Pamiętajcie też o zasobach bibliotek oraz wiedzy nauczycieli i nauczycielek z Waszej szkoły. Poproście ich o poprowadzenie lekcji na temat zmiany klimatu. Wiele propozycji znajdziecie w materiałach CEO, dostępnych na stronie: <https://ekologia.ceo.org.pl/klimat-to-temat/materialy>. Oczywiście możecie też szukać informacji w Internecie. Przydatne linki znajdziecie na końcu tego przewodnika.

4. Rozwiązania – plan działań

Kiedy zbierzecie już potrzebne informacje, zastanówcie się nad rozwiązaniami i zaplanujcie swoje działania. Określcie cele, sposób realizacji, harmonogram projektu i podzielcie się zadaniami.

Aby określić cele, możecie użyć przydatnej metody **S.M.A.R.T.**

Dobry cel powinien być:

O Waszych działaniach poinformujcie dyrekcję szkoły i samorząd uczniowski. Wyjaśnijcie, dlaczego temat jest dla Was ważny i powiedzcie, w jaki sposób można Wam pomóc lub wesprzeć Wasze działania.

5. Pomoc

Aby projekt się powiódł, dobrze znaleźć osoby lub instytucje, które mogą Was wesprzeć w jego realizacji. Zastanówcie się, do kogo możecie się zwrócić i jakiego wsparcia oczekujecie. Mogą to być rodzice, nauczyciele, osoby pracujące w lokalnych mediach lub urzędach oraz np. znane osoby, które staną się twarzami Waszych kampanii. Przygotujcie się do rozmowy z potencjalnymi sojusznikami. Z pewnością będziecie musieli przedstawić Wasze założenia.

6. Promocja

Nawet najlepiej przygotowany projekt, poruszający bardzo istotny problem społeczny, nie odniesie żadnego skutku, jeśli informacja o nim nie dotrze do społeczeństwa i konkretnych grup, będących jego podstawowymi adresatami. Warto zastanowić się, jak promować projekt i kto może Wam w tym pomóc. Przygotujcie ogłoszenia lub plakaty o Waszym wydarzeniu. Wymyślcie chwytliwą nazwę dla Waszej akcji. Skontaktujcie się z lokalnymi mediami. Działajcie na portalach społecznościowych. Zadbajcie o dokumentację. Zdjęcia, filmy i inne relacje z wydarzeń pozostaną dostępne długo po zakończeniu projektu i mogą być inspiracją dla innych. Pamiętajcie o możliwości promocji projektu na stronie programu „Klimat to temat!” i na Facebooku: [@edukacjaiglobalnaCEO](https://www.facebook.com/edukacjaiglobalnaCEO) oraz o możliwości kontaktowania się z innymi szkołami biorącymi udział w programie.

7. Odprawa

Kiedy wszystko będzie już zaplanowane, warto zorganizować odprawę. Zróbcie ją dzień przed wydarzeniem. Odprawa pozwoli Wam sprawdzić, czy macie wszystkie potrzebne materiały, czy wszyscy wiedzą, co mają robić i czy działacie zgodnie z harmonogramem.

8. Ewaluacja

Warto podsumować Wasz projekt w grupie. Porozmawiajcie o tym, co się wydarzyło, z czego jesteście zadowoleni, czego się nauczyliście. Podobne pytania zadajcie sobie indywidualnie, zwracając uwagę na to, jak udział w projekcie może być dla Was przydatny.

9. Co dalej?

Samo wydarzenie to jeszcze nie wszystko! O trwałe efekty możecie zadbać już wcześniej: nagrać wydarzenie albo zrobić zdjęcia. Wnioski mogą zainspirować Was i uczestników oraz uczestniczki Waszego wydarzenia do podjęcia dalszych działań, których efektem mogą stać się konkretne, pozytywne zmiany.

Co będzie potrzebne?

1. Obrazy

Kampanie mają na celu oddziaływanie na odbiorców. Zmiana klimatu i odpowiedzialność człowieka za tę zmianę to sprawa oczywista dla naukowców i naukowczyń, ale wiele osób uważa ją za fikcję. Nic nie działa lepiej niż obrazy. O ile to możliwe, wykorzystujcie w swoich kampaniach i debatach zdjęcia oraz filmy ze sprawdzonych, wiarygodnych źródeł, np. tych, które proponujemy w tym przewodniku. Pamiętajcie jednak, żeby nie epatować obrazami drastycznymi ani takimi, które mogą być uznane za przejaw braku szacunku dla innych ludzi czy kultur.

2. Teksty

Dobry tekst też potrafi wiele zdziałać. Zadbajcie o to, aby Wasz przekaz był jasny, spójny i atrakcyjny. Pamiętajcie o doborze komunikatów w zależności od tego, do kogo kierujecie swoje działania. Inaczej będziecie mówić do osób starszych, a inaczej do swoich rówieśników. Pamiętajcie też o dbałości o język, unikajcie błędów ortograficznych i stylistycznych. Dobrze przemyślcie nazwę dla swojego wydarzenia. To będzie pierwszy komunikat do Waszych odbiorców i odbiorczyń. Powinien być jak najbardziej zachęcający!

3. Narzędzia

Kiedy zaplanujecie wydarzenie, na pewno będziecie potrzebować różnych narzędzi do ich realizacji. Zróbcie listę potrzebnych materiałów, żeby nie okazało się, że czegoś Wam zabraknie. Musicie pomyśleć o pogodzie, o miejscu, w którym odbędzie się wydarzenie i o tym, czego potrzebujecie, aby się udało.

4. Ludzie

W Waszym wydarzeniu mogą wziąć udział zaproszeni goście, ale też osoby, które dołączą spontanicznie. Weźcie pod uwagę, że liczba osób może być większa niż zakładaliście albo że grupa okaże się zupełnie inna niż planowaliście, np. pod względem wieku.

Kampanie edukacyjno-informacyjne

Kampanie są atrakcyjnym narzędziem, które jednocześnie buduje i wzmacnia wiele Waszych kompetencji i odwołuje się do naturalnej potrzeby działania w grupie. Siłą kampanii jest jej zasięg. Możecie zorganizować ją dla szkoły, społeczności wiejskiej lub miejskiej. Wiele osób może uczestniczyć w Waszym działaniu bezpośrednio, ale dzięki promocji o wiele więcej osób będzie wiedziało o tym, co robicie i brało w tym bierny udział. Idee kampanii mogą dotrzeć daleko poza granice Waszej miejscowości! Jako organizatorzy i organizatorki kampanii musicie zmierzyć się z wieloma nowymi dla Was wyzwaniami, ćwicząc m.in. umiejętność promocji swoich działań. Przygotowanie i przeprowadzenie kampanii pokazuje, jak Wasze pomysły przekładają się na rzeczywistość, szybko zatem otrzymacie informację zwrotną na temat swoich działań.

Przykłady kampanii

1. Klimat w kinie

Powstaje wiele filmów o zmianie klimatu lub tematach z nią związanych. Film, jako obraz, to specyficzny rodzaj komunikatu, który oddziałuje na nas w bardzo silny sposób. Jest też chętnie wybieranym narzędziem, ponieważ wymaga od odbiorcy mniej wysiłku niż np. tekst. W ramach kampanii zorganizujcie pokaz filmów poświęconych zagadnieniom związanym ze zmianą klimatu. Wybierzcie miejsce na pokaz i zastanówcie się, do kogo będzie skierowany. Możecie też zaprosić na pokaz specjalnych gości, np. specjalistów i specjalistki w danej dziedzinie, osoby pracujące w urzędzie gminy lub powiatu, a może nawet autorów lub autorki filmów. Po projekcji można zorganizować dyskusję, w której wezmą udział np. zaproszeni goście. Pokaz może też być festiwalem filmowym lub zwieńczeniem innych działań. Możecie też sami nakręcić filmy, które będą częścią festiwalu.

Inspiracje filmowe: <http://klimatycznaedukacja.pl/klimatyczne-materialy/filmy-o-zmianach-klimatycznych/>

<https://vimeo.com/5421865>

2. Klimatyczny kinematograf

Możecie też sami nakręcić film. Obecnie wystarczą do tego telefony komórkowe. Kiedy zdefiniujecie już swoje cele i będziecie wiedzieć, czym konkretnie się zajmiecie, ustalcie, o czym będzie Wasz film. Zastanówcie się, kto ma być jego odbiorcą. Czy kierujecie go do Waszych rówieśników, czy osób dorosłych? Czy będzie to dokument, reportaż, a może film science fiction? Jakąkolwiek formę wybierzeć, pamiętajcie, żeby nie odbiegała od tematu. W filmie możecie zagrać sami, ale możecie też zaprosić do udziału inne osoby. Film może

też zawierać wywiady, które przeprowadzicie wśród członków i członkiń społeczności lokalnej. Kiedy film powstanie, zastanówcie się, gdzie i w jaki sposób chcecie go promować. Możecie dzielić się nim w mediach społecznościowych, ale też zorganizować specjalne pokazy. A może Wasz film wejdzie na stałe do programu lekcji w Waszej szkole?

Zobaczcie, jakie filmy przygotowali uczniowie i uczennice z VII LO im. J. Słowackiego w Warszawie w programie „Weź oddech”:

<https://www.facebook.com/smogochoty/videos/416778195447818/>

<https://www.youtube.com/watch?v=gDfQQUCPrSg>

3. Klimatyczny happening

Wśród działań artystycznych jest też happening, czyli „zorganizowane wydarzenie o charakterze artystycznym, ograniczone czasowo, mające swoją dramaturgię, tworzącą logiczną narrację, lub zestaw znaków: haseł, obrazów, gestów, przedmiotów, postaci w przestrzeni”¹. Tutaj możecie puścić wodze fantazji. Przydatna może okazać się sztuka recydingu, która dodatkowo wzmocni Wasz przekaz. Udokumentujcie działania zdjęciami i filmami, bo to jedyne trwałe elementy, jakie zostaną po takich wydarzeniach. Natura Waszych przedsięwzięć jest ulotna, ale przez to siła oddziaływania może być większa.

Tutaj znajdziecie pomysły artystów na mówienie o zmianie klimatu:

<http://icewatchparis.com/>

<https://vimeo.com/261917334>

<https://www.edwardburtynsky.com/projects/the-anthropocene-project/>

4. Maszyny na start!

Maszyny, ale oczywiście ekologiczne. Rower to najbardziej ekologiczny środek transportu. Nie emituje CO₂ ani żadnych innych zanieczyszczeń, dlatego Wasz ślad węglowy po podróży na rowerze jest zerowy. Z punktu widzenia dbałości o klimat to idealny środek transportu. Łatwo go wykorzystać w Waszych kampaniach i zorganizować rajd, przejazd przez miasto czy też cały tydzień rowerowy. Można dołączyć do niego pokrewne środki transportu, takie jak hulajnogi czy rolki. Do Waszych akcji możecie zaprosić szerokie grono uczestników i uczestniczek, bo nawet trzylatki jeżdżą już na rowerkach. Policzcie, ile kilometrów razem pokonacie i porównajcie to z jazdą samochodem, aby pokazać, ile energii zaoszczędziliście. Przyda się Wam do tego kalkulator śladu węglowego:

<http://waznamisjazdrowaemisja.pl/kalkulator-sladu-weglowego/>

<http://ziemianarozdrozu.pl/apps/online/pl/kalkulator.html>

¹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Happening>

Taki rajd wpisuje się doskonale w działania wokół Dnia Ziemi lub Światowego Dnia Środowiska.

5. Przez żołądek do klimatu

Aby osiągnąć zakładane cele związane ze zmniejszeniem emisji CO₂, potrzebna jest zmiana w sposobie produkcji żywności i jej spożycia. Produkcja mięsa jest jednym z najbardziej szkodliwych dla klimatu sektorów gospodarki, ponieważ wiąże się z wylesianiem dużych terenów na potrzeby upraw paszy lub wypasu zwierząt, wykorzystaniem dużej ilości wody i paliw kopalnych do zasilania hodowli i produkcji paszy oraz z przechowywaniem gnojowicy. Osoba spożywająca ok. 50 g mięsa dziennie powoduje półtorakrotnie mniejszą emisję CO₂ niż osoba, która spożywa 100 g dziennie. Wegetarianin dzięki swojej diecie przyczynia się do ograniczenia emisji dwukrotnie w porównaniu z osobą spożywającą 100 g mięsa dziennie². Zorganizujcie wege-tydzień, podczas którego postaracie się ograniczyć spożycie mięsa i nabiału, będziecie informować o konsekwencjach produkcji spożywczej, a także dzielić się pysznymi przepisami kuchni roślinnej. Możecie też wziąć udział i promować międzynarodową kampanię „Bezmięsne poniedziałki”, zachęcającą do ograniczenia spożycia mięsa i zadbania o swoją kondycję i stan planety. A może pokusicie się o wege-Wielkanoc? W tym roku termin tego święta zbiega się z terminem Dnia Ziemi, tym bardziej można te dwa tematy połączyć.

Więcej informacji:

<http://bezmiesneponiedzialki.pl/>

<https://proveg.com/pl/blog/jak-porzucenie-miesia-moze-pomoc-powstrzymac-zmiany-klimatu/>

<http://www.chronmyklimat.pl/wideo/polityka-klimatyczna/onz-chron-klimat-odstaw-mieso>

6. Zero-waste week, czyli tydzień bez odpadów

„Zero-waste”, w dosłownym tłumaczeniu „brak śmieci” lub „brak marnowania”, to styl życia, zgodnie z którym człowiek stara się generować jak najmniej odpadów, a tym samym nie zanieczyszczać środowiska³. Jakie działania można podjąć? Zazwyczaj początki zero-waste to bardzo drobne, codzienne czynności. Wzięcie torby na zakupy, kupowanie na straganach, kupowanie bez opakowań, używanie ekologicznych produktów. W ruchu zero-waste ważne jest każde staranie. Nie chodzi o to, aby nagle zupełnie zrezygnować z dotychczasowego życia i przenieść się do jaskini, ale żeby znaleźć sposób na ograniczanie się w codziennych wyborach. Ograniczanie konsumpcji wpływa pozytywnie na klimat, ponieważ wiąże się z ograniczeniem produkcji. Jednym ze sposobów na jej ograniczenie jest również idea gospodarki obiegu zamkniętego. Promując gospodarkę tego typu możecie pokazać sposoby na długowieczność produktów lub ich recykling. Jeśli macie zdolności plastyczne, techniczne lub po prostu głowy pełne pomysłów, możecie stworzyć wiele rzeczy dzięki wtórnemu wykorzystaniu produktów. Idea takiej gospodarki jest też

² Reseau Action Climat France: <https://reseauactionclimat.org/thematiques/alimentation/>

³ Polskie Stowarzyszenie Zero Waste: <http://zero-waste.pl/czym-jest-zero-waste/>

powiązana z ideą zero-waste. Zastanówcie się, jak można zmienić gospodarkę Waszej szkoły lub gminy, aby produkować mniej odpadów, a te powstające wykorzystywać powtórnie. Kampanię tę łatwo połączycie z obchodami Dnia bez Śmiecenia lub z świętowaniem Wielkiejnocy w zupełnie inny sposób. Zastanówcie się, jak ograniczyć śmieci w czasie przygotowywania się do obchodów tego święta.

Więcej informacji:

<http://zero-waste.pl/>

7. Klimatyczny wymiennik

Większość emisji CO₂ bierze się z produkcji. Wiele produktów jest zbędnych i wyrzucanych. Zastanówcie się, jak wielu rzeczy z Waszego otoczenia nie potrzebujecie? Przemysł odzieżowy jest napędzany przez modę, sezonowość i wyprzedażę. Zastanawialiście się, co dzieje się z masą ubrań, które zostają w sklepach po sezonie? Wiele używanych, ale wciąż dobrych ubrań trafia do kosza z powodu mody czy zmiany sylwetki. Inne trafiają do krajów globalnego Południa, gdzie zyskują nowe życie, ale wiele z nich pada ofiarą nadprodukcji i konsumpcjonizmu i trafia do śmietnika. Tymczasem patrząc na metki, można łatwo przekonać się, kto uszył dla nas nasze spodnie lub sukienkę. Często są to słabo opłacani pracownicy w krajach globalnego Południa, gdzie wielkie zachodnie koncerny przenoszą produkcję, bo jest tańsza i bardziej opłacalna. Nie sprzyja to jednak ani klimatowi (ponieważ często w tych krajach nie obowiązują normy, które istnieją na Zachodzie), ani miejscowej ludności. Co możecie zrobić? Zorganizować wymiennik odzieżowy. Pokażecie, jak wiele ubrań może zyskać nowe życie i jak dzięki temu przyczyniacie się do ograniczania emisji CO₂. Działanie łączy się z obchodami wszystkich trzech dni tematycznych.

Więcej informacji:

https://www.ekonsument.pl/a67147_smieciowe_ubrania.html

<https://www.sprawiedliwyhandel.pl/pl/>

8. Ślad węglowy

Znacie już kalkulatory śladu węglowego i wiecie, że można wykorzystać je do mierzenia indywidualnego śladu węglowego, ale też śladu przedsiębiorstw, szkoły lub całej miejscowości. Przyda się do tego reklama! Może lokalne radio zachęci mieszkańców i mieszkanki Waszej miejscowości, aby podzielili się swoimi przyzwyczajeniami i pozwolili zmierzyć swój ślad węglowy? Zaproście ich do publicznego mierzenia śladu węglowego i zachęcajcie do alternatywnych rozwiązań w zakresie konsumpcji, transportu czy produkcji. Możecie przy tej okazji mówić np. o zasadzie 3R: *reduce, reuse, recycle*, która pomaga w ograniczaniu emisji CO₂, albo przeprowadzić szkolne seminarium, na którym wspólnie opracujecie metody ograniczania CO₂ dla Waszej miejscowości lub adaptacji do zmiany klimatu. Ministerstwo Środowiska również zajmuje się takimi planami dla wielu polskich miast. Jeśli mieszkacie w jednym z nich, możecie wziąć udział w konsultacjach społecznych, zgłosić własne pomysły lub zebrać wspólne pomysły całej Waszej szkoły lub miejscowości.

Dobrym zwieńczeniem kampanii może być np. marsz dla klimatu. Takie marsze organizowane są w wielu miejscach na świecie, nieraz w tym samym czasie! Możecie zaprosić do współdziałania grupę uczniowską z innych szkół biorących udział w programie „Klimat to temat!”. Zobaczcie, jak wyglądały wielkie marsze dla klimatu w 2014 i 2015 roku, które zgromadziły 1,5 miliona osób z całego świata:

https://secure.avaaz.org/en/climate_march_reportback/

Więcej informacji:

<http://44mpa.pl/konsultacje-spoeczne/>

https://www.ekonsument.pl/a_c25_zasada_3r.html

Kalkulator emisji CO₂ to bardzo proste i ciekawe narzędzie. Kalkulator oblicza naszą emisję CO₂ wynikającą z różnych życiowych działań – od kąpieli po podróże. Poniżej znajdziecie linki do dwóch kalkulatorów emisji CO₂:

<http://waznamisjazdrowaemisja.pl/kalkulator-sladu-weglowego/>

<http://ziemianarozdrozu.pl/apps/online/pl/kalkulator.html>

9. Piknik z OZE

Odnawialne źródła energii (OZE) to energia uzyskiwana z naturalnych procesów, stanowiących alternatywę dla nieodnawialnych nośników energii – paliw kopalnych.

W Polsce energia ze źródeł odnawialnych wytwarzana jest z wykorzystaniem promieniowania słonecznego, wiatru, wody, stałej biomasy, biogazu i biopaliw ciekłych oraz zasobów geotermalnych. Wykorzystywanie OZE przyczynia się do zmniejszenia szkodliwych oddziaływań energetyki na środowisko naturalne, głównie przez ograniczenie emisji szkodliwych substancji, zwłaszcza gazów cieplarnianych⁴. Możecie zorganizować kampanię dotyczącą wprowadzenia tych rozwiązań w Waszej szkole lub miejscowości. Warto też sprawdzić, czy takie rozwiązania już istnieją w Waszej okolicy. Piknik wpisuje się w założenia Dnia Ziemi i Światowego Dnia Środowiska.

<http://ozerise.pl/pl/kalkulator-doboru-oze>

<http://wiecejnizenergia.pl/ruch-wiecej-niz-energia/>

⁴ Ministerstwo Środowiska: <https://www.mos.gov.pl/srodowisko/odnawialne-zrodla-energii/>

11. Nauka o klimacie

Jako świadomi uczestnicy i uczestniczki programu „Klimat to temat!” możecie dzielić się wiedzą z innymi, np. z młodszymi kolegami i koleżankami albo z Waszymi rówieśnikami. Pomogą Wam w tym materiały, które znajdziecie na stronie CEO: <https://ekologia.ceo.org.pl/klimat-to-temat/materiały> oraz propozycje ze strony: <https://tuptuptup.org.pl/zmiany-klimatu-sdg-13/>. Możecie też połączyć naukę języka angielskiego z nauką o Celach Zrównoważonego Rozwoju, zwłaszcza o celu 13, korzystając z bajek o Tomku: <https://www.allaboardforglobalgoals.com/en-us>. Weźcie sprawy w swoje ręce – przygotujcie lekcję z ciekawymi aktywnościami odpowiednimi dla danej grupy wiekowej i zaproponujcie nauczycielowi lub nauczycielce z Waszej szkoły, że ją poprowadzicie w umówionym wcześniej terminie. Pokażcie, że to temat, którym warto się zainteresować niezależnie od wieku i zaproponujcie działania, które pozwolą osobom uczestniczącym w Waszej lekcji podjąć dalsze aktywności.

12. Klimatobranie – co daje nam nasza Ziemia

Wiosna to czas, kiedy można zbierać wiele plonów Ziemi. Sprawdźcie, czy w Waszej okolicy są sady lub plantacje i co się na nich uprawia. Warto też wybrać się do lasu – może w maju znajdziecie tam poziomki, jagody lub jeżyny? Zorganizujcie wielkie klimatobranie, które pokaże, jak wiele produktów można znaleźć w swojej okolicy bez potrzeby kupowania i transportowania ich z drugiego końca kraju czy nawet świata. Sprawdźcie, skąd pochodzą produkty, które jecie na co dzień. Spytajcie w szkolnej stołówce, w domu, w sklepie. Spróbujcie też sprawdzić, ile żywności się marnuje. W wielu miastach istnieją już Jadłodzielnie, do których trafia nadmiarowa żywność. Jak wiele żywności produkujemy niepotrzebnie? A jak wiele można jej wykorzystać bez kupowania czy transportowania? Niesprzedane gnijące jedzenie to również stopy śmieci wytwarzające dodatkowy metan, szkodliwy dla atmosfery. Sprawdzajcie też skład żywności, którą kupujecie. Wiele półproduktów używanych w przemyśle spożywczym pozyskuje się w sposób zagrażający klimatowi. Takim produktem jest np. olej palmowy, którego pozyskiwanie wiąże się z wycinką lasów deszczowych i wymieraniem wielu gatunków zwierząt, w tym orangutanów. Znając pochodzenie produktów, możecie obliczyć ich ślad węglowy. Zakończeniem tej kampanii może być miejskie śniadanie lub obiad złożony z lokalnych produktów.

Więcej informacji:

<https://bankizywnosci.pl/samotny-banan-bankow-zywnosci-walczy-ze-zjawiskiem-marnowania-zywnosci/>

www.niemarnuje.pl

<https://www.facebook.com/FoodsharingPolska>

https://www.ekonsument.pl/materiały/publ_444_raport_plon.pdf

Debaty

Zapewne spotkaliście się z formą debat w telewizji, może jest to również metoda edukacyjna popularna w Waszej szkole. W ramach projektu „Klimat to temat!” zachęcamy Was do zorganizowania i wzięcia udziału w takim wydarzeniu, które umożliwi zdobycie wiedzy i wymianę poglądów. Dzięki debatowaniu ćwiczycie kulturę rozmowy, uczycie się wysłuchiwać i szanować argumenty innych. Debaty potrafią kształtować opinie innych, ale może się okazać, że i Wy będziecie musieli określić swoje stanowisko w danej kwestii. Do swojego wydarzenia możecie zaprosić ekspertów i ekspertki, których udział z pewnością poszerzy wiedzę – zarówno Waszą, jak i innych uczestników i uczestniczek działania. Organizując debatę, włączacie innych w ważny proces wspólnej dyskusji, współdecydowania i wypracowywania rozwiązań. Dzięki Wam wiele osób dowie się o temacie i skonfrontuje swoje opinie z innymi. Wybór tematu zależy od Was. Możecie podejść do kwestii zmiany klimatu w sposób indywidualny (debatując o Waszych nawykach), lokalny (wybierając problem dotyczący Waszego miejsca zamieszkania) lub krajowy czy międzynarodowy. Debaty dają Wam możliwość poruszania ważnych międzynarodowych kwestii, które wpływają na każdego z nas, a mogą wydawać się nam odległe. Jest także szansą na głębsze poznanie tych kwestii oraz uświadomienie sobie, jak możemy na nie wpływać.

Pamiętajcie, że kulturalna i pełna szacunku rozmowa jest wartością samą w sobie, o której w dzisiejszym świecie często zapominamy.

*Jak debatować?*⁵

Debatować można w różny sposób, w większych i mniejszych grupach, z zaproszonymi gośćmi i we własnym gronie. Wszystko zależy od tego, o czym chcecie dyskutować oraz jaki stawiacie sobie cel. Możecie wybrać jeden spośród podanych sposobów debatowania:

- 1. Debaty za i przeciw.** W tej metodzie poznacie dwa odmienne stanowiska dotyczące danego problemu. Wybieracie najbardziej przekonujące argumenty, poddajecie je analizie, a następnie opowiadacie się po jednej ze stron.
- 2. Debaty oksfordzkie.** W debacie biorą udział dwa kilkusobowe (zazwyczaj trzysobowe) zespoły oraz sędzia. Zespoły prezentują przeciwstawne poglądy na zagadnienie, które jest jasno sformułowaną tezą, np. „Zmiana klimatu niszczy bioróżnorodność”, „OZE to opłacalna alternatywa dla energetyki węglowej”, „Oszczędzanie energii nie służy gospodarce”. Każdy z uczestników i uczestniczek debaty przygotowuje się wcześniej do swojego wystąpienia. Członkowie i członkinie zespołów zabierają głos na zmianę, rozpoczynając od przedstawiciela zespołu broniącego tezy. Zespół jest oceniany jako całość. Sędzia odpowiada za prawidłowy

⁵ Opracowano na podstawie publikacji *Stwórz klimat do rozmów*:
https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/ceo_stworz_klimat_do_rozmow_0.pdf

przebieg debaty, przyznawanie punktów i pilnowanie czasu. Po zakończeniu debaty odbywa się głosowanie (może głosować publiczność i/lub jury), podliczenie głosów i ogłoszenie werdyktu.

3. **Akwarium.** Na środku sali ustawiamy cztery krzesła, osoby siedzące na nich prowadzą dyskusję na wybrany temat. Dookoła nich ustawiony jest krąg krzesel, na których siedzą obserwatorzy. Kiedy któryś z obserwatorów uzna, że dyskusja traci tempo lub po prostu chce zabrać głos, podchodzi do wybranego dyskutanta i przez klepięcie w ramię sygnalizuje zmianę. Nikt nie może się jej sprzeciwić (to podstawowa zasada „akwarium”). Intencją dyskusji typu „akwarium” jest wzajemne uczenie się i doskonalenie umiejętności, a nie tylko wyłapywanie błędów.
4. **Dyskusja panelowa.** W dyskusji panelowej temat jest publicznie dyskutowany przez wyznaczoną grupę, czyli „panel”, którym kieruje osoba zwana moderatorem. Grupa wcześniej przygotowuje się do dyskusji i ustala dokładnie, co ma być powiedziane. Prezentowane wypowiedzi powinny być dyskusyjne, a debatujący powinni zajmować różne stanowiska. Prowadzący (moderator) udziela głosu panelistom, którzy mają określony czas na swoje wystąpienie (zwykle 15-20 minut). Prowadzący na ogół wie, co panelista ma do powiedzenia, więc robi krótkie wprowadzenie do każdej prezentacji. Druga część spotkania jest przeznaczona na zadawanie pytań panelistom, komentowanie ich wypowiedzi, a także prezentowanie przez publiczność własnego punktu widzenia. Moderator udziela głosu publiczności i panelistom. Na zakończenie krótko podsumowuje wypowiedzi, dodając swój komentarz. Dobrze przeprowadzona dyskusja panelowa nigdy nie kończy się jednoznacznym osądem, lecz pozostawia każdemu z uczestników poczucie wagi jego własnej opinii.
5. **Dyskusja plenarna.** Jest to swobodna dyskusja w grupie liczącej od kilkunastu do kilkudziesięciu osób (skuteczna wymiana poglądów możliwa jest jednak w grupach nie większych niż 20 osób). Dyskusja plenarna jest techniką pozwalającą na zaprezentowanie swojej wiedzy, doświadczeń i pomysłów na dany temat. Ważną rolę odgrywa tu prowadzący, który musi być dobrze przygotowany i mieć duże doświadczenie. Otwiera on dyskusję, przedstawia jej plan, zachęca do zabierania głosu, czuwa nad czasem wypowiedzi, przypomina o kulturze dyskusyjnej, podkreśla przechodzenie do kolejnych punktów dyskusji, podsumowuje dotychczasowe etapy, a wreszcie dokonuje podsumowania całościowego, wskazując punkty wspólne i rozbieżne. Dyskusja plenarna nie powinna trwać dłużej niż 45 minut.
6. **Dyskusja sokratejska** to forma rozmowy o poznanym wcześniej źródle. Może to być esej, raport, film, obraz lub ilustracja, artykuł prasowy itp. Dyskutowane jest o nim, siedząc w kręgu. W odróżnieniu od innych form dyskusji, dyskusja sokratejska koncentruje się na pytaniach otwartych. Celem tej dyskusji jest rozwikłanie niejasności oraz dochodzenie do prawdy. Promuje twórcze myślenie i rozwija tolerancję wobec różnych punktów widzenia.

Przykłady debat

1. Odnawialne źródła energii (OZE) powinny stać się głównym źródłem energii w Polsce

Polska ma bardzo duży potencjał, jeśli chodzi o wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych, ale w polskiej energetyce zdecydowanie dominuje węgiel. Wielu ekspertów i ekspertek ostrzega, że zasoby węgla tracą na jakości, ich wydobycie jest nieopłacalne, a na dodatek niedługo się skończą. Z drugiej strony węgiel jest częścią polskiej tradycji i tożsamości, a krajowa infrastruktura jest przystosowana do wytwarzania energii prawie wyłącznie z węgla. Sondaże pokazują jednak, że obywatele i obywatelki chcą mieć możliwość wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych na potrzeby własnych gospodarstw domowych. Czy w związku z tym rząd powinien zdecydować o odejściu od paliw kopalnych na rzecz OZE, czy jednak zostać przy węglu tak długo, jak to będzie możliwe?

Proponowane metody dyskusji: debata oksfordzka, dyskusja panelowa.

Więcej informacji:

<http://odnawialnezrodlaenergii.pl/>

<http://www.prosument-oze.eu/>

2. Gospodarka obiegu zamkniętego (GOZ) to sposób na ograniczenie skutków zmiany klimatu

GOZ, czyli gospodarka obiegu zamkniętego, to koncepcja gospodarcza, w której produkty, materiały oraz surowce powinny pozostawać w obiegu gospodarczym tak długo, jak to możliwe, a wytwarzanie odpadów powinno być zminimalizowane. Takie podejście ma prowadzić do stworzenia zrównoważonej, niskoemisyjnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarki. Idea ta uwzględnia wszystkie etapy cyklu życia produktu – od jego projektowania, przez wytwarzanie, konsumpcję, zbieranie odpadów, aż do ich zagospodarowania⁶.

Proponowane metody dyskusji: akwarium, debata oksfordzka.

Więcej informacji:

<http://odpowiedzialnybiznes.pl/aktualno%C5%9Bci/droga-firm-do-goz/>

<http://reconomy.pl/pl/koalicja>

http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/EG/m.popkiewicz_alternatywne_zrodla_energii.pdf

⁶ Polski Rynek Węgla: <https://polskirynekwegla.pl/goz-co-jest-goz>

3. Indywidualne działania to za mało, żeby zatrzymać zmianę klimatu

Od jakiegoś czasu pojawiają się pomysły na to, co każdy i każda z nas może zrobić, żeby przyczynić się do zatrzymania zmiany klimatu. Ale jeśli przyjrzymy się temu, kto jest odpowiedzialny za największy odsetek emisji gazów cieplarnianych, okaże się, że przemysł, rolnictwo i transport towarów to znacznie poważniejsze źródła ocieplenia klimatu niż gospodarstwa domowe. Z drugiej strony te sektory gospodarki istnieją po to, żeby zaspokajać nasze potrzeby... Czy zmiana indywidualnych nawyków wystarczy, żeby dostatecznie ograniczyć emisje i uchronić nas przed niebezpieczną zmianą klimatu?

Proponowane metody dyskusji: debata oksfordzka, dyskusja panelowa.

Więcej informacji:

[https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/energia_nawyki_marta_smigoro
wska.pdf](https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/energia_nawyki_marta_smigorowska.pdf)

https://ec.europa.eu/clima/change/consequences_pl

4. Państwa odpowiedzialne za większość emisji gazów cieplarnianych powinny pomóc finansowo pozostałym krajom

Historycznie niewielka grupa krajów wysoko uprzemysłowionych doprowadziła do obserwowanej obecnie zmiany klimatu. System klimatyczny reaguje z dużym opóźnieniem, więc to właśnie emisje gazów cieplarnianych, wywołane przez te kraje powodują dzisiaj obserwowane zmiany. Z drugiej strony każdy z tych krajów ma swoje wewnętrzne potrzeby finansowe, a żeby skutecznie przeciwdziałać zmianie klimatu, wszystkie kraje muszą włączyć się do działania. Czy w związku z tym należy wskazać winnych za zmianę klimatu i obarczyć ich odpowiedzialnością za znalezienie i sfinansowanie skutecznych rozwiązań?

Proponowane metody dyskusji: debata za i przeciw, dyskusja sokratejska.

Więcej informacji:

<http://ziemianarozdrozu.pl/encyklopedia/131/emisje-roznych-panstw>

<https://globalna.ceo.org.pl/fizyka-chemia-biologia/artykuly/ilu-planet-potrzebujemy>

[https://globalna.ceo.org.pl/wiedza-o-spoleczenstwie-godzina-wychowawcza-jezyk-
angielski/filmy/historia-handlu-emisjami](https://globalna.ceo.org.pl/wiedza-o-spoleczenstwie-godzina-wychowawcza-jezyk-angielski/filmy/historia-handlu-emisjami)

5. Zatrzymanie zmiany klimatu to również nasz obowiązek

Zmiana klimatu dotyka nas wszystkich, choć dla niektórych jej skutki są bardziej dotkliwe ze względu na miejsce zamieszkania. Często nie dostrzegamy skutków zmiany klimatu, bo słyszymy o tsunami na Sri Lance, powodzi w Nigrze czy huraganie w USA. Uważamy więc, że jesteśmy bezpieczni. Czy mimo to powinniśmy zmienić nasze nawyki, żeby jak

najmniej przyczyniać się do problemów ludzi dotkniętych skutkami zmiany klimatu, czy jednak powinniśmy martwić się przede wszystkim o siebie, tu i teraz?

Proponowane metody dyskusji: akwarium, dyskusja plenarna.

Więcej informacji:

http://globalnepoludnie.pl/IMG/pdf/Wplyw_zmian_klimatu_na_rozwoj_krajow_Globalnego_Poludnia.pdf

<https://globalna.ceo.org.pl/geografia-godzina-wychowawcza-biologia/scenariusze-i-gry/bezpieczni-i-zagrozeni>

6. Każdy powiat, gmina, miasto i wieś powinny opracować plan przygotowania się na skutki zmiany klimatu

Zmiana klimatu wpływa na życie każdego i każdej z nas. Możliwe, że na razie nie dostrzegamy tego wpływu, albo nie jesteśmy pewni, jak on się przejawia, ale to nie zmienia faktu jego wszechobecności. Fale upałów, częstsze intensywne powodzie, susze – to już standardowe zjawiska w Polsce. Czy w związku z tym każdy lokalny samorząd powinien zainwestować w opracowanie strategii przygotowania się na obecne i nadchodzące konsekwencje zmiany klimatu? A może leży to po stronie pojedynczych osób albo wręcz przeciwnie – po stronie rządu?

Proponowane metody dyskusji: dyskusja panelowa, dyskusja plenarna.

Więcej informacji:

<http://44mpa.pl/miejskie-plany-adaptacji/>

<https://www.mos.gov.pl/srodowisko/polityka-klimatyczna/adaptacja-do-zmian-klimatu/>

Nie macie jeszcze pomysłu? Zobaczcie, co zrobili inni uczniowie i uczennice w pierwszej edycji programu: <https://ekologia.ceo.org.pl/klimat-to-temat/aktualnosci/co-sie-dzialo-w-klimat-to-temat>

Realizując Wasze inicjatywy związane z działaniami na rzecz klimatu, przybliżacie świat do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju, stajecie się odpowiedzialnymi, świadomymi obywatelami i obywatelkami kraju oraz świata. Nie wszyscy wiedzą jeszcze, jak wiele można działać, jeśli tylko chcemy!

Czekamy na Wasze relacje pod adresem: klimattotemat@ceo.org.pl oraz na naszym Facebooku: [@edukacja.globalnaCEO](https://www.facebook.com/edukacja.globalnaCEO).

Wysyłajcie zdjęcia, filmy i opisy tego, co zrobiliście! Pokażmy całemu światu, że młodzież w Polsce potrafi działać na rzecz dobrego klimatu.

Powodzenia!

Bibliografia:

Bąk N. J., Naruszewicz Z., *Stwórz klimat do rozmów, czyli jak o energii i zmianach klimatu debatować w szkole?*, Warszawa 2011

https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/ceo_stworz_klimat_do_rozmow_0.pdf

Ministerstwo Środowiska: <https://www.mos.gov.pl/srodowisko/odnawialne-zrodla-energii/>

Polskie Stowarzyszenie Zero Waste: <http://zero-waste.pl/czym-jest-zero-waste/>

Polski Rynek Węgla: <https://polskirynekwegla.pl/goz-co-jest-goz>

Reseau Action Climat France: <https://reseauactionclimat.org/thematiques/alimentation/>

Wikipedia: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Happening>

Przydatne linki:

www.ekologia.ceo.org.pl

www.ziemianarozdrozu.pl

www.naukaoklimacie.pl

www.chronmyklimat.pl

www.klimatycznaedukacja.pl

www.ekonsument.pl

Strony na Facebooku:

[@chronmyklimat](https://www.facebook.com/@chronmyklimat)

[@dlaklimatu](https://www.facebook.com/@dlaklimatu)

[@Klimatyczna.Edukacja](https://www.facebook.com/@Klimatyczna.Edukacja)

[@akciaklimat](https://www.facebook.com/@akciaklimat)

[@partnerstwodlaklimatu](https://www.facebook.com/@partnerstwodlaklimatu)

[@KoalicjaKlimatyczna](https://www.facebook.com/@KoalicjaKlimatyczna)

<https://www.facebook.com/groups/antropogenicznezmianyklimatu/>

Warto zajrzeć do:

365 dni dla klimatu, <http://klimatycznaedukacja.pl/projekty/365-dni-dla-klimatu/>

Barcikowska A., Bąk N. J., *Lekcja z klimatem*, Warszawa 2010,
http://static.scholaris.pl/49/20131031_527234e59ead6/Lekcja%20z%20Klimatem.pdf

Fakty i mity o zmianach klimatu, scenariusz lekcji,
https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/klimat_tekst_dla_ucznia.pdf

Polityka klimatyczna – fakty i mity. Polski Klub Ekologiczny Okręg Mazowiecki, Fundacja im. Heinricha Bölla,
http://www.pkeom.pl/uploads/AKTUALNOSCI%202018/2018.07.06_1530_Polityka_klimatyczna_fakty_i_mity_web.pdf

Popkiewicz M., *Świat na rozdrożu.*, Sonia Draga, Katowice 2012

Gry:

Gra z klimatem:
https://globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/gra_symulacyjna.pdf

Bezpieczni i zagrożeni:
<https://globalna.ceo.org.pl/geografia-godzina-wychowawcza-biologia/scenariusze-i-gry/bezpieczni-i-zagrozeni>

W przewodniku wykorzystano ikony dostępne na licencji Creative Commons BY 3.0:

www.freepik.com

www.flaticon.com/authors/smashicons

www.flaticon.com

Centrum Edukacji Obywatelskiej jest największą polską organizacją pozarządową działającą w sektorze edukacji. Od blisko 25 lat zmieniamy polską szkołę i konsekwentnie pracujemy na rzecz tego, by młodzi ludzie uczyli się mądrzej i ciekawiej, a praca nauczycieli i nauczycielek oraz dyrektorów i dyrektorek była bardziej efektywna i satysfakcjonująca. Wprowadzamy do szkół nowoczesne metody nauczania oraz ocenianie kształtujące. Prowadzimy programy, które pomagają młodym ludziom zrozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, uczą przedsiębiorczości i odpowiedzialności, zachęcają do angażowania się w życie publiczne i działania na rzecz innych.

